

BOQONNAA SADDEET OF DANDA'UU

Kaayyoo Boqonnichaa:
Boqonnaa kana barattanii erga xumurtanii booda

- Maalummaa of danda'uu ni hubattu
- Faayidaa ofitti amanuu ni beektu
- Namoota biroo irraa barachuuf of qopheessuun maaliif akka fayyadu ni hubattu.

8.1. Maalummaa Of Danda'uu

Fakkii 8.1 Of danda'uu

Fakkii 8.2 Hirkattummaa

- *Fakkiiwwan lamaan keessaa of danda'uu kan agarsiisu fakkii isa kami?*
- *Of danda'uudhaaf mana fi mana barumsaa keessan keessatti hojiiwwan hojjetan dabareedhaan ijoollee kutaa keessaniitiif himaa.*

Barattoota Ciccimoo

Barattoonni qaxaleen bakka kamittuu ni argamu. Ofumaan irribarraa dammaqanii barii ka'u, ariitiidhaan uccuu isaanii uffatanii, fuula dhiqatanii, ciree nyaatanii qoqophaa'anii, nagaan maatii isaaniitti dhaamanii, gara mana barumsaa deemu. Barsiisonni yeroo barsiisan ni dhaggeeffatu, waan hin galleef ni gaafu, gaaffii gaafatamaniif deebii isaa ni kennu. Beekumsi isaanii akka guddatuuf kitaabilee ni dubbisu.

Gilgaala 1

1. Dubbisa armaan olitti dhiyate dubbisaatii gaalee gochaalee of danda'uun ittiin ibsamu addaan baasaa.
2. Barreessituu /saa tokkoo fi nama marii adeemsisu tokko filadhaa. Kanaa boodas faayidaa of danda'uu irratti mariyadhaa. Yaadoota marii irratti ka'an barr-eessaatii barsiisaa keessaniitti kennaa

Of danda'uu jechuun humna, beekumsaa fi dandeettii ofii haalaan beekanii qixa sanaan waan danda'amu hunda kaka'umsa ofiitiin cimani hojjechuu dha.

Maatii, hiriya, dhaabbata miti mootummaa ykn mootummaa irraa gargaarsa osoo hin eegin qarshii, beekumsaa fi humna ofiitiin hojii bu'a qabeessa ta'e raawwachuun ibsitoota of danda'uu keessaa isa guddaa dha. Fkf. Ijoolleen:

- **Barumsa isaanii jabinaan yoo hordofan, wayitii qormaataa qop-hii barbaachisaa yoo taasisan, osoo hin hatiin yoo hojjetan.**
- **Hojiwwan manaa barsiisonni kennan dhiibbaa maatii malee yoo hojjetan**
- **Meeshaalee barnootaa ofeeggannoodhaan yoo itti fayyadaman.**
- **Yeroo mana barumsaa seenanii fi bahan yoo kabajan, dimshaashumatti wantoota isaan barbaachisan humna qabaniin kan raawwatan yoo ta'e, "of danda'aaniiru" jechuun ni danda'ama.**

Fakkii 8.1. irra mucaan jiru siree ofumaa hafuun isaa of danda'uu isaa agarsiisa. Karaa gara biraatiin immoo Fakkii 8.2 irraa immoo haati isaa yeroo ilma isheetiif siree haftu, kun mucichi kan of hin dandeenye ta'uu agarsiisa. Kanaafuu, namoonni ijoolummaa irraa eegalanii miira of danda'uu

gabbifachuun jireenya isaanii gara fuul duraa akka sirraa'u taasisa.

Karaa gara biraas, namni kamiyyuu ilaalcha mataa isaa qabaatee ejjennoo isaan waan tokko raawwachuun kan danda'uu, yoo kan of danda'uu fi nama biroo irratti kan hin hirkanne yoo ta,edha. Nama gara biraa irratti hirkataa ta'ee jiraachaa ilaalcha mataa ofii hordofuunii fi ejjennoo dhuunfaa qabachuun rakkisaa dha.

Gilgaala 2

Gaaffilee armaan gadii deebisaa

1. Barataan tokko mana barumsaa keessatti of danda'uuf hojii akkamii hojjechuutu irraa eegama?
2. Barattootaa, mana keessan keessatti wantoota of dandeessanii raawwatan ibsaa.

8.2. Ofitti Amanamummaa

- **Ofitti amanuu jechuun maal jechuu dha?**

Ashabbirii fi Haadha Isaa

Aadde Ayyalach mucaa isaanii Ashabbiriin waamanii "Yaa mucaa kool har'a baay'ee na dhukkubeera. Uccuu seeraa mana barumsaa bor uffattu hin miicamne. Maal naa wayya? Mee ollaadhaa nama miicu haa barbaadu" jedhaniin. Innis, "Arme maaliif nama

kadhatta?” jedheen. “Maalin godharee? Yoo siif miicame malee bor barumsa irraa hafuu keeti.” jedhaniin. Yeroo kana Ashabbir baay’ee dinqisiifatee, “Ani mataan koo maaliif hin miiccuu?” jedheen. “Yaa mucaa koo! Atillee hin dandeessu” jedhaniin. “Yaa arme edaa ati gowwaa dha, ani yeroo ati miiccitu argee uccuun akkamiin akka miicamu bareera. Obboleettii kootiinis immoo na barsiisi jedheenii na barsiisteetti. Kanaafuu, ani nan miicca” jedheen. Haati isaa garuu waan hin amanneef “Hin ta’u” jedhaniin. Ashabbir garuu, uccuu miicuu akka danda’u waan mirkaneeffateef “Arme dhimma hin qabaatin” Yoo na amanuu dhabadee fuula kee duratti dhidhiyeessen miicca” jedheen. Kanaan waan walii galaniif haati osoo ilaalanii uccuu isaa miiccuu jalqabe.

Haati isaas, “Ashuu mucaa koo, naa guddadhu! Ati baay’ee kormee dha. Jedhi egaa anis hanga mataan koo natti fooyya’utti galeen ciisa” jedhaniin.

Gilgaala 3

Dubbisa armaan olii bu’uura godhachuun gaaffiilee asii gadii deebisaa

1. Akka dubbisichaatti gaalee ofitti amanuu jedhu ibsaa.
2. Ashabbir uccuu miiccuu nan danda’a jedhee ofitti akka amanu kan godhe maali?
3. Ofitti amanuuf maaltu barbaachisa?

Ofitti amanuu jechuun dandeettii ofii haalaan beekuudhaan hojii hojjetan irratti sirrii ta’uu danda’uu dha. Ofitti amanuun waa’ee ofii hubannoo qabaachuu irraa kan burquu fi miira hojiif nama kakaasu dha. Fkf, barataan tokko barumsa isaa haala gaariin yoo hordofe hojii manaa barsiisaan isaa kenneef haala gaariin yoo hojjetee fi karoora baafachaa yoo qo’ate yeroo qormaataa ofitti amanee hojjechuu ni danda’a. Ofitti amanuuf jabinaan hojjechuu fi beekumsa gabbifachuun wantoota bu’uuraa ti. Seenaa armaan olitti dhiyaate irraa Ashabbir, haati fi obboleettiin isaa yammuu uccuu miican hubachaa waan barateef ofuma isaatii uccicha miiccuu akka danda’u shakkii hinqabu ture. Ofitti amane jechuu dha. Ofitti amanee waan hojjetee namoota ollaa isaa kadhachuu irraa bilisa ta’e. Hundumti keenya ofitti amanaa eenyummaa keenyatti akka boonnu jabaannee hojjechuun nurraa eegama.

Gilgaala 4

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa

1. Ofitti amanuuf maal godhuu barbaachisa?
2. Ofitti amananii hojjechuun faayidaa maalii qaba?

8.3 Ejjennoo Qabaachuu

Fakkii 8.3 Yaada ofii warra kaaniin amansiisuu

- **Fakkiin armaan olitti dhiyaate maal agarsiisa?**

Kutannoo Zakkii fi Gocha Hiriyoota Isaa

Zakkaariyaas barataa kutaa shanaffaa ti. Barsiisaan isaa yammuu barsiisan hin hordofu. Hojii manaa kennamuufis ofii isaatii hojjetee hin dhufu ture. Sababa kanaan kutaa keessatti hiriyoota isaa kadhatee mana isaatii daabboo, karamellaa fi kkf fidee kennuun kan isaan hojjetan gargalchee sororsiifata ture. Yeroo qormaataas akka isaan irraa garagalchu waada isaa galaniiru.

Haala kanaan yeroon qormaataa walaakkaa waggaa gahe. Zakkaariyaasis barattoota waada galfate cinaa hatuuf akka mijaa'ufitti taa'e. Barsiisaan qormaata qoruuf kuticha seenan garuu, taa'umsa barattootaa jijjiiran. Zakk-

aariyaasis barattoota waadaa see-naniif irraa adda bahee tarree jalqabaa irra taa'e.

Firiin qormaata isaanii gaafa kennamu Zakkaariyaas qabxii baay'ee xiqqaa waan argateef gadde. "Kufuu kooti" jechuun booye. Hiriyoota isaa keessaa Baacaan immoo mataa isaa ol qabuun. "Hatuuf qopha'uurra qormaaticha of dandeessee hojjechuuf barumsa kee xiyyeeffannoon hordofuutu sirra ture." jedheen. Almaaz immoo "Dursanii argamuu dha" jettee itti qooste.

Zakkaariyaasis baay'ee gaabbe. "Kana booda kutaa keessatti barnoota koo xiyyeeffannoon nan hordofa. Hojii manaa kennamus ofuma kootiin hojjedha. Jabinaanis nan qo'adha. Kana raawwadhee firii olaana fidee gara kutaa jahaffaatti nan darba." jedhee murteesse.

Ejjennoo kanaan itti fufee xiyyeeffannoon barachuu, qo'achuu fi of danda'ee hojiiwwan manaa kennamuuf hojjechuu itti fufe. Hiriyoota isaas karamellaa fi kan biroon waan jalaa dhaabbatee, nurraa garagalchi jedhaniin. Garuu, Zakkaariyaas, "hin ta'uni hirkattuu keessan miti. Of danda'ee jabinaan yoon hojjedhe bu'aa gaarii fiduu nan dandda'a," jedheen. Zakkaariyaas ejjennoo isaattiin cimuddhaan qormaata onnee guutuudhaan qofaa isaa taa'ee qorame. Firii olaanaas fide. Hiriyoota isaa waan caaleef

mufatanii, “Ati barataa dadhabaa turte” jedhaniin. Innis “kun seenaa kale-essaati” jedhee dabaree isaa itti qoose.

Gilgaala 5

Dubbisa armaan olitti dhiyaate bu’uureffachuun gaaffilee armaan gadii deebisaa

1. Dubbisicha xiyyeffannoon dubbisaa. Isa booda dabareedhaan ka’aatii Zakkaariyaas akkuma karoorfate milkaa’uu isaa ibsaa.
2. Zakkaariyaas itti yaadee murteesse moo miti? Sababa keessanii wajjin ibsaa.

Namni kamiyyuu dhimma tokko rawwachuuf kutatee ka’uu isaa yoo ibsu “Ejjennoo qabateera “jedhama. Ejjennoo isaa kana osoo hin hanqisiin yammuu raawwatu immoo ejjennoo isaatti cimuu isaa kan ibsu dha. Ejjennoo qabachuu fi fiixaan baasuu ilalalchisee:

- ***Dhimmicha irratti dursanii yeroo fudhatanii yaaduu.***
- ***Ejjennoo barbaadame faayidaa fi nageenya ofii, maatii fi biyyaa waliin madaaluu.***
- ***Ejjennoo ofii qabachuu fi yaadaa fi ilaalcha itti amanan raawwachuun kanneen bu’uura ta’aniidha.***

Namni marti ejjennoo qabaachuu qaba. Fakkeenyaaf, dubbisa Zakkii fi hiriyyoota isaa irraa akka hubattanitti

Zakkaariyaas hirkattuu warra kaanii akka hintaaneef murteesse ejjennoo qabate. Bu’uuruma kanaan barumsa isaa haala gaariin waan hordofeef of danda’ee firii baay’ee olaanaa ta’e fiduu danda’e.

Gilgaala 6

Gaaffilee armaan gadii deebisaa

1. Barataan/ttuun kutaa keessanii tokko barumsa isaa/ishee addaan kutuu yoo yaade/yaade yaada kana akka ejjennootti fudhachuuf dursa haallan itti yaadamuu qaban maal fa’a?
2. Waan gara fuulduraa ta’uu barbaaddanii fi waan barbaaddan ta’uuf maal godhuu akka qabdan barreefama ibsu qopheessaatii barattoota kutaa keessaniitiif ibsaa.

8.4. Amaloota Hubannoo Dogoggoraa Ofiif Qabnu Ibsan

8.4.1 Miira Olaantummaa

- ***Miira olaantummaa jechuun maal jechuu akka ta’e waan beektan ibsaa.***

Summii Oftuulummaa

Guyyaan isaa Sanbata waan ta’eef Hayiluu fi Alamituun mana barumsaa hin deeman. Haati isaanii aadde Caaltuunii fi abbaan isaanii Obbo Lammeessaan immoo guyyaa itti walgahii

afooshaa deemanidha. Abbaanii fi haati ijoolleen isaanii hojii akka baranii fi

gara fuulduraatiifis of akka danda’an yaadu. Ijoolleen isaaniis waliin manicha akka qulqulleessanii fi siree akka hafan itti himanii gara walgahii afooshaa deeman. Maatiin afooshaa deebi’anii mana yammuu galan Hayiluu fi Alamituun wal lolu. Manni hin qulq-ull-oofne, siren hin hafamne. “Maaltu wal isin lolchiisa?” jedhan maatiin gara manaatti ol galaa.

Alamituu – “Inni akka kootti mana qulqulleessuus ta’ee siree hafuu hin danda’u. Kanaaf ani sirreessee kanaan hojdedhe na jalaa balleessa. Isaa wajjin hojjechuu hin fedhu,” jette.

Hayiluu – “Ani kormee waanin ta’eef si waliin hin hojdedhu jettee na didde,” jedha Hayiluun aaraa. Haati isaanii baay’ee waan mufataniif, “Alamitu, ati sirrii miti. Yeroo hunda waan hunda ana qofatu beeka jettee waan mormituuf nama si waliin hojjetu wajjin walii hin galtu. Kunoo har’as waa osoo hin hojjetin na eegdani” jedhan. Abbaan ishee immoo “Waan mara beeka jettee waan yaadduuf barachuuf qophii miti, hojii hojjechuufis xiyyeeffannoo hin kennitu. Yeroo darbe harkee balbalaa kan cabsites xiyyeeffannoo kennitee akkamiin akka hojjetu waan hin gaafanneefidha. Amala kee kana fooyyessuu qabda,” jedhaniin. Miirri olaantummaa ofiif iddoo ol’aannaa, kann-

een biroof immoo iddoo gadi aanaa kennuu irraa kan maddu dha. Namni tokko tokko ofii waan barateef namoota hin baranne jedhee yaadu akka gadi aantoota ta’anitti ilaaluu danda’a. Kunis baradheera nama jedhu irratti miira olaantummaa uumuu danda’a. Karaa biraatiin immoo, namoonni tokko tokko qabeenya waan qabaniif qofa kanneen isaaniin gadii xiqqeessanii ilaalu. Kunis qabeenyan qaba nama jedhu irratti mirrii walfakkaatu uumamuu danda’a. Dimshaashumatti, miirri olaantummaa yeroo baay’ee namoota biroo waliin akka walii hin gallee fi wal hin hubanne godha. Akkasumas, walitti bu’iinsaaf ka’umsa ta’a.

Gilgaala 7

Dubbisicha bu’uureffachuun gaaffilee armaan gadii deebisaa

1. Seenaa kana keessatti miirri olaantummaa calaqqiseera? Calaqqiseera kan jettan yoo ta’e nama calaqqisiise ibsaa.
2. Rakkoo namni miira olaantummaatiin qabame uumu tarreessaatii gareedhaan mariyadha

8.4.2 Miiraa Gadi Aantummaa

- **Wantoota barattoota mana barumsaa keessatti miirri gadantummaa akka itti dhaga’amu godhan tarreessaa.**

Fiqirtee

Fiqirteen barattuu kutaa shanaffaa ti. Tapha baay'ee waan jaallattuuf yeroo baay'ee dhokattee mana barumsaa

irraa hafti. Hojii manaa barsiisonni ishee kennan yeroo baay'ee hin hojjetu. Firiin qormaata ishees yeroo mara kan hiriyoota isheetii gadi waan ta'eef miiri gadaantummaa itti dhaga'ama. "Ani barumsi naa hingalu, barattuu dadhabduu dha," jettee yaa-ddi. Sababa kanaan ofitti hin amantu. Kutaa keessatti gaaffii yeroo gaafatantu nan dogoggora jettee waan sodaattuuf gaaffii beektullee yoo ta'e deebii isaa hin himtu.

Gilgaala 8

Dubbisa armaan olii bu'uura godhachuun gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. "Ani barumsi naa hingalu, barataa dadhabaa dha" yaanni jedhu ibsa maalii ti?
2. Seenaa Fiqirtee haalaan sakatta'aatii miirri gadaantummaa akka isintti hin dhaga'amne maal gochuu akka qabdan ibsaa.

Miirri gadaantummaa kan burqu gadi qabani of ilaaluu irraati. Namni tokko ofiisaa gadi qabee yammuu ilaalu waanuma beekuyyuu kan hin beekne itti fakkaata. Waan hojjechuu danda'us kan hin dandeenye itti fakkaata. Ilaalchi gadaantummaa miirri ofitti

amanuu akka hin gabbanneef gufuu kan ta'u dha. Ofitti amanuun yoo hin jirre immoo barnoota haala bu'a qabeessa ta'een barachuus ta'e, hojiiwwan biroo haalaan hojjechuu akka hin dandeenye nu godha. Fakkeenyaaf, Fiqirteen barnoota isheetiif xiyye-effannoo waan hin kennineef ofitti akka hin amanne fi gadaantummaan akka itti dhaga'amuuf sababa ta'eera.

Gilgaala 9

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa.

1. Miirri gadaantummaa maaliin ibsama?
2. Ofitti amanuun maaliin ibsama?

8.5. Dandeettii Ofii Beekanii kan Biroo Irraa Barachuuf Of Qophssuu

- **Waliirraa barachuu jechuun maal jechuu dha?**

Gocha tokko raawwachuuf wantoota nu barbaachisan keessaa tokko dandeettii dha. Dandeettii qabna jennee yaaduu osoo hin ta'in dhugumaan dandeechicha qabaachuu qabna. Dandeettiin mudannoo adda addaatiin ni gabbata. Beekumsa hojichaaf nu barbaachisu akka qabnu beekuu fi ofitti amanuu qabna. Beekumsi qabnu caalaatti guddachuu karaan itti danda'u keessaa tokko namoota beekumsa qaban irraa barachuu dha.

Gilgaala 10

1. Dandeettii keenya beekuuf maal gochuu qabna?
2. Garee lama uumaatii, gareen tokko hiriyoota kutaa isaa irraa waan barachuu danda'u haa ibsu. Gareen lammaffaan immoo maatii irraa waan baratu haa ibsu.

8.5.1. Guddinaa fi Misooma Biyyaatiif Hojjechuu

- ***Guddinaa fi misooma biyyaa jechuun maal jechuu dha?***

Namni tokko beekumsa gosa hundaa qabaachuu hin danda'u. Waan kana ta'eef namni tokko qofaa isaa hojjetee bu'aa qubsaa galmeessisuu hin danda'amu. Kanaaf bu'aa barbaadamu argamsiisuuf yeroo hunda waliin hojjechuun filannoo hin qabu. Fkf, mana tokko hojjechuuf ogeessota adda addaa barbaachisa. Isaanis, ogeessa ijaarsaa, ogeessaa elektirikaa, gamoo kan hojjetu, halluu dibaa, kan boolla qotu, kan baatuu fi kkf barbaachisa. Ogeessonni kunneen waliigalanii ogummaa walii kabajanii yoo hojjetan qofa mana gaarii kan hojjetan. Nama dhukkubsate tokko yaaluuf immoo hakiima, gargaaraa fayyaa, teekniishaana laabooraatoorii, hojjetoota qulqullinaa, fi kkf barbaachisa. Jarreen kunneen waliigalanii walgargaaranii yoo hojjetani hojii bu'aa

qabu raawwachuu danda'u Kanaafuu, yoo walgargaaranii waliin hojjetan qofa hojii bu'aa qabu hojjechuun kan danda'amu. Biyya keenya guddisuu fi misoomsu kan danda'amu hojiiwwan misoomaa irratti hundumti keenya wal gargaarree garaa tokkoon yoo hojjenne qofa dha. "Mixiin wal qabatee laga ceeti" jedhama mitiiree.

Keessumaayyuu biyya keenyatti faayidaa waliitiif jecha hojiiwwan raawwatan keessaa miliiniyeemii haaraatti "muka lama nama tokkoof" kan jedhuun duulli biqiltuu dhaabuu adeemsiifame akka fakkeenyaati ibsamuu danda'a..

Gilgaala 12

Gaaffiilee armaan gadii deebisaa

1. Oggantoota waldaa hojii naannoo keessanitti argaman karaa barsiissaa keessanii affeeraatii waliin hojjechuu fi barachuu kan ilaalatu irratti gaaffiilee qopheessaatii mariyadhaa.

8.6 Gochaalee Guddinaa fi Badhaadhina Biyyaa Miidhan.

Daldala seeraan alaa (Kontiroobaandii)

Daldallii seeraan alaa (kontiroobaandii) maali? Meeshaalee daldala seeraan alaan galan yoo beektan ibsaa.

Fakkii 8.4 Kontiroobaandiin gochaa biyya miidhudha

Qoricha Yeroon Irraa Darbe

Aadde Amaarech “UU-UUUU-” jedhanii iyyan. Olloonna isaanii fiifiigaanii gaafa olgalan muccaan isaanii Faaxeen, laaftee siree irra ciisteetti. “Maaloo konkolaataa dafaa waamaa, ariitiidhaan,” jedhan maanguddoon tokko naasuudhaan rommaa. Yennasuma konkolaataan waamamee mucaa xinnoon mana yaalaatti geffamte.

Mana yaalaa akka gahaniin aadde Amaarech booyaa dawa harkatti qabatan hakiimatti kennan. Hakiimni kunis dawwicha gara gaggalchani ilalanii naasuudhaan “Dawaan kun kan yeroon isaa darbedha. Eessaa bittan?” jedhan.. “Mana qorichaatiin bite” jedhan. “Aadde Amaarech muccaan isaanii balaa olaanaa irra jiraachuu ishee hubatanii booyaa. Yennasuma hakimii Faaxee gara mana yaalaa olaanaatti erganiinii gara poolisiitti bilbilanii haa-

licha beeksisani. Sakatta’a poolisiin taasiseen daawaan karaa seera alaa (kontiroobaandiidhaan) gara biyya keessaa galuun isaa beekame. Daw-wicha karaa seeraan alaa kan galchan fi hojjettoonni mana qorichichaa hundi mana murtiitti dhiyaatanii adabbiin hidhaa itti murtaaye.

Gilgala 12

Dubbisicha armaan olii irratti hundaa’uun gaaffiilee armaan gadii dubbisaa

1. Dubbisa dhiyaate irraa waa’ee daldala seeraan alaa maal hubattan? Mee mariyachiisaa fi barreessaa filadhaatii mariyadhaa.
2. Rakkinni dawa Faaxeen itti fayyadamte maali?

Bu’uurri jecha kontiroobaandii jecha xaaliyanii “kontiraa Baandi” jedhu yammuu ta’u hiikni isaas “kontiraa” jechuun faallaa “baandii” jechuun immoo hidhataa (poolisii) jechuudha. Walitti yammuu dubbisamu faallaa poolisii jechuun dha.

Gochichis

1. Seera meeshaaleen gara biyyaatti seenaan guutuu qaban osoo hin guutiin dhoksaadhaan daangaa cab-sanii galchuu dha.
2. Meeshaalee gara biyya alaa deeman ulaagaalee guutuu qaban osoo hin guutin dhoksaadhaan daangaa cab-sanii biyyaa baasuu dha.

Haala seeraan alaa kanaan gara biyyaatti kan galanii fi biyyaa ala kan ba'an jireenya lammiilee irratti miidhaa geessisaa jiru. Sadarkaa barbaachisaa guutuu isaanii qaama ilaallatuun kan sakatta'ame dawwaa fi nyaati summaa'aan gara biyya keessaa waan galaniif fayyaa lammiwwanii irratti miidhaa geessisu. Kanaafis, rakkoon Faaxee irra gahe fakkeenya tokko.- Meeshaaleen kontiroobaadiidhaan biyyaa ala yeroo bahanis mootummaan ashuuraa fi qaraxa irraa galii argachuu malu dhabsiisuudhaan diinagdee biyyaa dadhabsiisa. Sochiin kontiroobaandii yeroodhaa gara yerootti itti caalaa dhufee haalli isaa sadarkaa baay'ee rakkisaa ta'eera ga'eera.

Dimshaashumatti daldalli seeraan alaa yeroo ammaa

1. Shororkeessitootaaf madda galii ta'uun tajaajila
2. Galii mootummaa dhabsiisa.
3. Meeshaalee gulqullinnii fi sadarkaan isaanii hin eegaminii fi hin eeyyamanne kanneen akka meeshaalee waraanaa gara biyya keessaa akka galan gochuudhaan nageenyaa fi diinagdee biyyaa, jireenyaa hawaasummaa, jeeqaa kan jiru yakka guddaadha.

Gilgaala 13

Gaaffiilee armaan gadii deeb-isaa

1. Daldalli seeraan alaa maali?
2. Daldalli seeraan alaa miidhaa maalii fida?

Xumura Boqonnichaa

Jireenya gaarii jiraachuuf beekumsa ofii yeroo yeroon gabbisuun barbaachisaadha. Beekumsaan badhaadhuuf immoo mana keessatti angafooni waan hojjetan ilaalu, miseensota maatii waliin mariyachuu, waan hubatan hanga danda'ametti haala fooya'een hojjechuun faayidaa qaba. Mana barumsaa keessatti immoo seera mana barumsichaa beekuu, barsiisonni yammuu barsiisanui dhaggeeffachuu, dubbisuu, gaaffiilee deebisuu, hiriyoota kutaa fi dhuunfaa waliin mariyachuu fi yaada fudhachuu kennuun baay'ee barbaachisaa ta'aniidha.

Wantoonni kunneen akka nu of dandeenyu nu gargaaru. Namoonni of danda'an immoo namoota birootti hin hirkatan. Waan itti amanan murteessuu danda'u. Karaa gara biraa daldalli seeraan alaa gocha galii biyyaa dhabsiisuun akka ofi hin dandeenye godhu dha. Kanatti dabaludhaanis dawwaa fi nyaatni qulqullummaan isaa hin beekamne dhoksaadhaan gara biyya keessaatti galchuudhaan fayyaa irratti miidhaa geessisa.

Namni marti of danda'uuf tattaaffii yoo godhee fi gochaalee seeraa alaa yoo balaaleffate biyyi ni misoomti.

Jechoota Ijoo

Tuttuquu – Sissi'eessuu, kakaasuu

Busheessuu – Gadiqabani ilaalu, tuffachuu

Qalbeeffannaa– Tasgabbiin, xiyyeeffannaan.

© MOE, FDR Ethiopia
Not to be republished

Gaaffilee keessa deebii

I. Himoota armaan gadii dubbisuudhaan yoo sirrii ta'e "dhugaa" dogoggora yoo ta'e immoo "soba" jedhaa deebisaa.

1. Dandeettii ofii haalaan beekuun ofitti amanuuf nama dandeessisa.
2. Yeroo marii yaada nama biroof xiyyeeffannaan osoo hin kennin fedhii ofii qofaan mormuun faayidaa qaba.
3. Nama nu gargaaru yoo qabaanne of danda'uuf hojjechuun faayidaa tokkoyyuu nuuf hin qabu.
4. Waan hin beekne nama biraa gaafachuun mallattoo gadi aantummaa ti.
5. Walirraa barachaa wal gargaaranii hojjechuun ofiifis ta'ee biyyaaf ni fayyada

Lakkoofsa 1-7 gochaawwan mata duree "Hojiwwan raawwataman" jedhu jalatti tarreeffaman "hirkattummaa" ykn "Of danda'uu" kan ibsan ta'uu isaanii hubachuun bakka kenname irratti mallattoo / ✓ / kaa'uudhaan firoomsaa.

T.L.	Hojiwwan raawwataman	Hirkattummaa	Of danda'uu
1	Yaadannoo koo eessa akkan kaa'e na jalaa badee obboleessi koo barbaadee borsaa keessaa kaa'ee naa kenna.		
2	Uccuu koo ofumaan uffadhe		
3	Meeshaaleen irratti nyaadhe obboleettiin koo akka walitti sassaabduuf minjaala irratti dhiise		
4	Ganamaan ka'ee gara mana barumsaa koo deeme		
5	Ashuuraa kaffaluu		
6	Daldala seraan alaa		
7	Bakka ciisicha koo hafadhe.		

II. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuudhaan bakka duwwaa jechoota / gaalee kana jalatti kennamaniin guutaa. Of danda'uu, ejjennoo ofitti cimuu, hirkattummaa

1. Hojii manaa barsiisaan kenne osoo hin hojjetiin nama biraa irraa gara galchuun _____ dha.
2. Yeroo qormaataa hiriya irraa osoo hin hatin hojjechuun _____ dha.
3. _____ jechuun wantoota madaalanii yaada fooyya'e qabachuu fi osoo hin jajallisin raawwachuu dha.

III. Gaaffiilee armaan gadii dubbisuudhaan deebii isa sirrii ta'e filadhu

1. Namni ofi danda'e
 - A. Ofii isaa qofaaf yaaduu qaba
 - B. Nama biraa irra fooy'aa ta'uu isaa yaaduu qaba.
 - C. Miira gadaantummaatiin dhiphata.
 - D. Hirkatumma irraa bilisa dha.
2. Isaan armaan gadii keessaa gocha barataa ofitti amanuu kan ta'e kami?
 - A. Gaaffii deebisuudhaaf harka isaa ol qaba.
 - B. Barattoota biroo waliin ni mariyata.
 - C. Yaada itti fakkaate ibsa.
 - D. Hunduu deebiidha.
3. Ejjenoodhaan cimnoon kan fayyadu
 - A. Yaada koo qofatu sirrii dha jedhanii mormuu
 - B. Waa'ee dhimma tokkoo dubbisuun, mariyachuun, yaaluun, hubannoo gabbifatani murteessuu.
 - C. Yaada namoota dureeyyii hordofanii murteessuu fi raawwachuu
 - D. Yaada namoota hiyyeeyyii hordofanii murteessuu fi raawwachuu.
4. Badhaadhina waliinii fiduun kan danda'amu
 - A. Qofaa hojjetanii sooromuu
 - B. Waliin hojjetanii waliin fayyadamaa ta'uu
 - C. Walirraa barachaa beekumsa guddisuudhaan
 - D. 'A' malee hunduu deebii dha
5. Daldalli seeraan alaa
 - A. Meeshaalee karaa seeraa alaa gara biyya keessatti galchuu
 - B. Meeshaalee karaa seeraa alaa biyyaa baasuu
 - C. Gocha ummataa fi biyya miidhu dha
 - D. Hunduu deebii dha
6. Gaaffiilee armaan gadiitiif deebii gaggabaabaa kennaa
 - A. Of danda'uu jechuun maali?
 - B. Ejjenootti cimnoon maaltu barbaachisa?
 - C. Miiirri olaantummaa fi gadaantummaa maali?